

Ильясова Б.К., г.ғ.м, оқытушы

2.2 Ұлы дала Алтын Орда кезеңінде (XIII-XV ғасырлар)

Жоспар:

1. Шыңғыс хан және Моңғол империясының құрылуы. Моңғол империясының құрылуы. Ұлы Дала Алтын Орда кезеңінде (XIII-XV ғасырлар) Алтын Орданың тарихы
2. Ортағасырлық мемлекеттер, XIV-XV ғасырлардағы АқОрда мемлекеті (XIII ғасырдың соңы – XV ғасырдың басы)
3. Көшпелі өзбектер мемлекеті (1428-1468 жылдар) немесе Әбілқайыр хан мемлекеті
4. Ноғай Ордасы. Аумағы және этникалық құрамы Сібірхандығының аумағы, этникалық құрамы, шаруашылығы

Әдістемелік нұсқау: Бұл тақырыпты оқыту барысында студенттер Моңғол империясы құрылуы Орталық Азия тарихындағы түбегейлі бетбұрыс кезең болғанын ескеруі қажет. XIII ғасырдағы жаулап алулар аймақтың саяси картасын ғана емес, оның әлеуметтік-экономикалық дамуын да өзгертті. Қазақстан аумағы ортағасырлық ірі мемлекеттердің бірі — Алтын Орда құрамына енді. Мұнда көшпелі және отырықшы өркениеттер өзара тоғысты.

Алтын Орда тек әскери держава ғана емес, сонымен қатар сауда, дипломатия және мәдени алмасудың маңызды орталығы болды. Оның аумағы арқылы Ұлы Жібек жолының керуен жолдары өтті, бұл Шығыс пен Батыс арасындағы байланыстарды күшейтті. Басқару жүйесінде хан билігі моңғол ұлыстық дәстүрлерін жергілікті әдет-ғұрыптармен ұштастырды, бұл империялық мұраның дала жағдайына бейімделуін көрсетті.

XIII ғасырдың соңында дербес саяси бірлік ретінде бөлініп шыққан Ақ Орда тарихы жергілікті элиталардың тәуелсіздікке ұмтылысын және өзіндік саяси бірегейлікті қалыптастыру үдерісін айқындайды. XIV ғасырдағы Алтын Орда ішіндегі билік үшін күрес қазақ тайпаларының этникалық санасының өсуіне ықпал етті.

Сондай-ақ Моғолстан мен Көшпелі өзбектер мемлекеті этникалық шоғырлану мен саяси интеграция үдерістерінің маңызды орталықтарына

айналды. Олардың қойнауында болашақ қазақ халқының бірлігі қалыптасты. Бұдан бөлек, Ноғай Ордасы мен Сібір хандығы өңірдің халықаралық байланыстары мен әскери ұйымының дамуына елеулі үлес қосты. Дәл осы саяси үдерістер XV ғасырда Қазақ хандығының құрылуына тарихи негіз қалады.

Осылайша, Алтын Орда және оның мұрагер мемлекеттері тек саяси құрылымдар ғана емес, сонымен бірге белсенді этномәдени өзара ықпалдастық кеңістігі болды. XIII–XV ғасырлар аралығында қазақ мемлекеттілігі мен халық болып қалыптасудың негіздері қаланды.